

(1827). În *Manuscrisul lui Agyagfalvi* autorul descrie o lucrare ce a circulat în Transilvania și care se încadrează într-o problematică insuficient cercetată, privind relațiile românilor cu Reforma în secolul al XVII-lea. Ultimul titlu al acestei culegeri de studii se referă la *Lecțiuni biblice în Luceafărul eminescian*, depășind granițele umanismului propriu-zis și pășind în preocupările de literatură veche ale poetului, ceea ce concordă cu titlul opusculului. *Biblia de la București* din 1688 a fost regăsită de autor în creația eminesciană.

Lucrarea prezentată aduce specialiștilor, studenților sau iubitorilor literaturii românești vechi o culegere de gânduri, care-l preocupă pe cercetătorul și profesorul universitar Mihai-Alin Gherman, în domeniul său preferat. Cititorul cărții va desluși în fiecare contribuție erudiția, preocuparea și dăruirea autorului față de tot ce este prețios în literatura și bibliologia românească.

EVA MÂRZA

Mihai-Alin Gherman, *Literatura română din Transilvania între preiluminism și preromantism*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2004, 159 p.

Impus atenției specialiștilor din sfera culturii și literaturii române, încă din deceniul 7 al secolului trecut, prin *Școala ardeleană. Poezii, proză, tălmăciri*. Ediție îngrijită, prefață și note, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, 207 p., Mihai-Alin Gherman și-a legat viața de Serviciul „Colecții speciale” de la Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca și din acest punct de vedere foarte mulți cercetători români și străini îi datorează împliniri profesionale. Pe de altă parte, Mihai-Alin Gherman, acum profesor universitar doctor la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, se raportează, vrând nevrând, la cel puțin două din monumentele culturii și limbii românești, dacă ne gândim la utilele ediții după Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretationem*, și din Grigore Maior, *Institutiones Linguae Valachicae – Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*.

De data aceasta, Mihai-Alin Gherman își adună 12 din cele mai reprezentative articole, studii și comunicări, în care cercetează și elucidează, în bună măsură, etape și momente din literatura română din Transilvania (de la preiluminism la preromantism), pe care le ordonează în patru secțiuni: *Dimensiuni ale preiluminismului românesc* (p. 5-48); *Lexicografia Școlii Ardelene între lingvistică și cultură* (p. 49-64); *Samuil Micu și Gheorghe Șincai* (p. 65-127); *Florian Aaron – între iluminism și preromantism* (p. 128-157). Lecturile de specialitate, duse până la capăt, și custodia îndelungată a bibliotecarului în apropierea unora dintre cele mai reprezentative manuscrise și cărți ale liderilor Școlii Ardelene ori ale erudiților români și străini care au ilustrat preiluminismul și preromantismul sunt două din privilegiile pe care Mihai-Alin Gherman le-a știut fructifica în articole, comunicări și studii care, chiar dacă sunt de dimensiuni mai restrânse, ridică importanța documentară a discursului istorico-literar topit în această carte. O astfel de afirmație poate fi acoperită documentar cu concluziile expuse de autor în oricare din cele patru secvențe ale cărții de față, pe care am parcurs-o cu folos cultural și documentar, dedicată fiind Profesorului Iosif Pervain, de fapt o legendă a Literelor clujene.

Invocăm, spre exemplificare, capitolul *Dimensiuni ale preiluminismului românesc* (p. 5-48), în care Mihai-Alin Gherman discută, convingător, contextul, textul și subtextul dicționarului și gramaticii lui Grigore Maior (1715-1785), cărora le-a consacrat, în cunoștință de cauză, o ediție academică publicată sub auspiciile Almei Mater Apulensis, ori când valorifică un text necunoscut, simptomatic pentru preiluminismul românesc din Transilvania, *Verșul vlădicului Maier*, din care nu lipsesc conotațiile politice, având în vedere relațiile încărcate de legendă ale episcopului Grigore Maior cu împărăteasa Maria Tereza și cu fiul acesteia Iosif al II-lea, sau ediția după primul text de teatru românesc, valorificat odinioară în Blaj, *A școlasticilor de la Blaj facere* (atribuit perioadei anilor 1761-1763)¹.

În raport direct cu utilitatea discursului istorico-literar al lui Mihai-Alin Gherman oferit în acest volum, în efortul de a oferi coordonate ale transferului ideatic la români de la iluminism la preromantism, ne atrage atenția ultimul studiu cuprins în carte, *Florian Aaron – între iluminism și preromantism* (p. 128-157). Formula istoriografică este mai mult decât convingătoare, dacă avem în vedere textul *Patria, patriotul și patriotismul*, tipărit de Florian Aaron la București, în 1843. Autorul abordează, la îndemâna unui anumit strat istoriografic, contextul, textul și subtextul unei lucrări neintrate până acum, efectiv, în circuitul științific intern. Textul în cauză nu este lipsit de conotații semantice, culturale și politice, cu atât mai mult cu cât Florian Aaron valorifică, cu posibilitățile din deceniul 5 al secolului al XIX-lea, termeni cheie (*Schlagwörter*) dintr-un vocabular politic preromantic.

¹ O parte din tinerii participanți la spectacol poate fi identificată apelând la Zenovie Păclișanu, *Documente privitoare la istoria școalelor din Blaj*, București, 1930, p. 18, și Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului 1754-1948*. Cuvânt înainte de Ion Brad, București, 1994, passim.

Volumul lui Mihai-Alin Gherman consacrat literaturii române din Transilvania – între preiluminism și preromantism –, asupra căruia am meditat în rândurile de mai sus, rămâne incitant, chiar de la prima lectură. Interesează, în egală măsură, pe filologi și pe istorici. Este un motiv în plus pentru a aprecia valențele teoretice și practice ale lucrării și un prilej de satisfacție pentru autor.

IACOB MÂRZA

Greta Miron, „... poruncește, scoale-te, du-te, propoveduește ...” *Biserica Greco-Catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, 600 p.

Încredințarea unui subiect este o investiție de încredere din partea profesorului coordonator, care întrezărește în tânărul cercetător valențe certe de cercetare, ce pot transforma investiția în profit pe termen lung, într-o carte. Conceput ca un laborator de recuperare a unei problematice fundamentale din istoria românilor ardeleni, programul ecleziastic doctoral inițiat și susținut de regretatul Profesor Pompiliu Teodor, la Universitatea din Cluj-Napoca, s-a materializat și în teza doamnei Greta Miron. Ea se înscrie, alături de lucrările lui Ovidiu Ghitta și Daniel Dumitran, în efortul de reconstituire factologică și metodologică a evoluției instituționale și a rolului Bisericii Greco-Catolice din Transilvania secolelor XVIII-XIX.

În concluziile unei captivante lucrări apărute recent, Remus Câmpeanu, *Biserica Română Unită între istorie și istoriografie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, autorul cărții opina: „[...] Mulți dintre cei preocupați de începuturile greco-catolicismului românesc nu au realizat și nu realizează poate nici acum că situând strădaniile lor în prelungirea liniilor tradiționale de cercetare, continuă să răscolească doar stratul superficial al fenomenului și să prelungească chinuitoarea agonie a unei istoriografii pe cale de a apune. [În scopul remedierii acestei situații – n.n.], este nevoie pe mai departe doar de tinerețe spirituală, de onestitate științifică și de puterea de a depăși tradiționalismul și prejudecățile”.

Noua și tână generație de istorici ai Bisericii din Transilvania răspunde acestor standarde: Remus Câmpeanu¹, Ana Dumitran², Daniel Dumitran³, Ovidiu Ghitta⁴, Greta Miron⁵, Cristian Barta⁶, Mihai Săsăujan⁷, prin producțiile și cărțile lor, toți probează maturitate și discernământ în interpretări.

Pe urmele satelor și preoților din Ardealul intuit de istoricul Nicolae Iorga în debutul secolului XX, a fost îndrumată la începutul anilor '90 Greta Miron de către Profesorul Pompiliu Teodor, care i-a încredințat tema *Unirea religioasă și români din Transilvania. Evoluția instituțională, religioasă și culturală (1697-1782)*, pentru a vedea felul cum – după expresia lui Peter Gay, deseori citată de regretatul nostru Profesor – și în Transilvania secolului al XVIII-lea ideile au devenit instituții. De altfel, lucrarea pe care o discutăm aici: Greta Miron, „... poruncește, scoale-te, du-te, propoveduește ...” *Biserica Greco-Catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004, menține echilibrul acestui raport, constant urmărit pe tot parcursul cărții, între, pe de o parte, rostire și acțiune, iar pe de altă parte, între proiecte și împliniri, în cei 85 de ani de mari transformări instituționale și la nivel ecleziastic pentru Biserica românească din Ardealul secolului al XVIII-lea. Caracterizat chiar de autoare, în debutul cărții, „aparent un subiect demodat, de modă veche”, ea reușește să-l transforme într-unul interesant și am spune vital de reconstituit, dacă vrem să vorbim, în cunoștință de cauză, despre identitate națională și confesională românească în epoca modernă. Este un subiect clasic, de un clasicism însă de care istoriografia română ecleziastică temeinică, din țară, a fost lipsită timp de mai bine de o jumătate de secol.

Lucrarea este împărțită în trei părți diferite ca pondere, structurate deosebit, cu o concepție și metodă proprie fiecărei părți, dar bine armonizate, spre a se susține reciproc. Într-o primă parte a cărții se poate surprinde, după o prealabilă analiză a istoriografiei de profil de la noi, o opinie mai riguroasă, mai s-

¹ Remus Câmpeanu, *Biserica Română Unită între istorie și istoriografie*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, 350 p.

² Ana Dumitran, *Religie ortodoxă – religie reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI-XVII*. Cu o prefață de Paul Cernovodeanu, Cluj-Napoca, Editura Nereamia Napocae, 2004, 408 p.

³ Daniel Dumitran, *Un timp al reformelor. Biserica Greco-Catolică din Transilvania sub conducerea episcopului Ioan Bob (1782-1830)*, Editura Scriptorium, București, 2005, 442 p.

⁴ Ovidiu Ghitta, *Nașterea unei biserici. Biserica greco-catolică din Sălmar în primul ei secol de existență (1667-1761)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2001, 412 p.

⁵ Greta Miron, „... poruncește, scoale-te, du-te, propoveduește ...” *Biserica Greco-Catolică din Transilvania. Cler și enoriași (1697-1782)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2004, 600 p.

⁶ Cristian Barta, *Percepția dogmatică a Unirii cu Roma în operele teologilor greco-catolici (secolele XVIII-XIX)*, Blaj, Editura Buna Vestire, 2003, 285 p.

⁷ Mihai Săsăujan, *Politica bisericească a Curții din Viena în Transilvania (1740-1761)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, 260 p.; Idem, *Habsburgii și Biserica Ortodoxă din Imperiul austriac (1740-1761). Documente*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, 328 p.